

سرمایه فکری، نظریه ها و کارکردها

امینه سعادت داشلی برون^۱، پرویز سعیدی^۲

^۱ دانشجوی دکتری، گروه حسابداری، واحد علی آبادکتول، دانشگاه آزاداسلامی، علی آبادکتول، ایران.
^۲ گروه حسابداری، واحد علی آبادکتول، دانشگاه آزاداسلامی، علی آبادکتول، ایران.

نام نویسنده مسئول:

امینه سعادت داشلی برون

چکیده

محیط کسب و کار به طور شگفت انگیزی در حال تغییر است، در کسب و کارها و اقتصاد قرن ۲۱ بر روی اطلاعات، فناوری اطلاعات، تجارت الکترونیک، نرم افزارها، مارک ها، حق الاختراع، تحقیقات و نوآوری ها، و... سرمایه گذاری می شود که همگی جزئی از دارایی های نامشهود و سرمایه فکری و دانشی هستند. در اقتصاد دانشی، دانش یا سرمایه فکری به عنوان یک عامل تولید ثروت در مقایسه با سایر دارایی های مشهود فیزیکی، ارجحیت بیشتری پیدا می کند. روش سنتی حسابداری که مبتنی بر دارایی های ملموس و اطلاعات تاریخی و گذشته نگر هستند، برای اندازه گیری سرمایه فکری، که هسته اصلی فعالیت های اقتصادی شرکت های دانش محور تشکیل می دهد، کفایت نخواهد کرد. سرمایه فکری به عنوان منبع مهم مزیت رقابتی و ایجاد ارزش، یک عنصر ضروری برای توسعه پایدار و به طور کلی، به عنوان عاملی تعیین کننده برای سازمان ها با اهداف جهانی شناخته شده است. سازمان هایی که بتوانند دارایی های نامشهود را به خوبی تشخیص دهند و آن ها را مدیریت کنند، نسبت به رقبایشان از عملکرد بهتری برخوردار خواهند بود. جهت مدیریت این دارایی ها لازم است سازمان ها از وضعیت کنونی آن ها مطلع شده و برای رفع نقص و کمبودهای آنان اقدامات لازم را به عمل آورند. این مقاله در تلاش است در راستای سرمایه فکری، به مطالب بااهمیت در حوزه نظریه ها و کارکردهای آن بپردازد. مقاله ضمن پرداختن به مفاهیم نظری در حوزه سرمایه فکری به مقایسه این سرمایه با سرمایه فیزیکی پرداخته و نحوه ارزشیابی و کارکردهای آن را ارائه کرده است.

واژگان کلیدی: سرمایه فکری، عناصر سرمایه فکری، افشای سرمایه فکری، روش های اندازه گیری سرمایه فکری.

مقدمه

امروزه سازمان‌ها در محیطی فعالیت می‌کنند که ویژگی اصلی آن افزایش پیچیدگی، رقابت، جهانی شدن و پویایی است. بنابراین سازمان‌ها برای ادامه فعالیت در چنین محیطی دیگر نمی‌توانند به تجهیزات فنی خود اکتفا کنند و باید مهارت‌ها و توانایی‌های خود را تقویت کنند و نیاز به افرادی دارند که از لحاظ دانش و خلق ایده‌های نو بتوانند با دیگر رقبا رقابت کنند. سرمایه‌فکری عبارتست از تفاوت بین ارزش بازاری و ارزش دفتری دارایی‌های یک شرکت. طبق این تعریف، سرمایه‌فکری، شامل فرآیندهایی است که معمولاً در ترازنامه منعکس نمی‌شوند [۱۹]. سرمایه‌فکری نقش مهم و فزاینده‌ای را در مزایای رقابتی شرکت ایفا می‌کند که می‌تواند سود شرکت را افزایش دهد [۴۵]. یک شرکت برای توسعه مزیت رقابتی باید دارای منابع و قابلیت‌های، برتر از رقبایش باشد. تئوری مبتنی بر منابع، روی منابع و استقرار آنها در سازمان متمرکز می‌شود که به ارزش افزایی و اصول مدیریتی استراتژیک منجر می‌گردد [۵۱].

سرمایه‌فکری را می‌توان به عنوان دانش جمعی در نظر گرفت که می‌تواند برای تولید یک خروجی برای اهداف مفید مورد استفاده قرار گیرد. در زمینه کسب‌وکار، سرمایه‌فکری به عنوان یک دارایی برای یک سازمان در نظر گرفته می‌شود تا در کسب مزیت رقابتی خود و نیز افزایش درآمد و سودهای خود که به نوبه خود به توسعه اقتصادی کشور کمک می‌کند، استفاده شود. این امر توسط یاسین و همکارانش (۲۰۱۶) حمایت شد که بیان کرده بود که سرمایه‌فکری به عنوان یک عامل تعیین‌کننده در نظر گرفته می‌شود که نوآوری سازمان و همچنین رشد اقتصادی را هدایت می‌کند. سرمایه‌فکری می‌تواند برای رواج کارآفرینی شرکتی به مفهوم قابل استفاده در بنگاه‌های کوچک و متوسط مورد استفاده قرار گیرد که در نهایت می‌تواند مزیت رقابتی پایدار را ارتقا دهد [۵۶].

موضوع سرمایه‌فکری، موضوعی بین رشته‌ای است و دربرگیرنده علوم مختلفی مانند حسابداری، مدیریت دانش، خط مشی گذاری و اقتصاد و مدیریت منابع انسانی است. هرچند امروزه این اعتقاد وجود دارد که مطالعه سرمایه‌فکری بیشتر یک هنر توصیفی می‌شود تا یک علم که دربرگیرنده عوامل روانی و خلاقیت است و بیشتر شامل ادغامی از مطالعات رفتاری (رفتارهای مشتری و سازمانی) است [۴۷]. سرمایه‌فکری به عنوان یک دارایی نامشهود نقش مهمی در مزیت رقابتی شرکت‌ها دارد که با شناخت و اندازه‌گیری و مدیریت این دارایی‌ها شرکت‌ها می‌توانند جایگاه ویژه‌ای را در بین سایر رقبا کسب کنند. به این ترتیب در این مطالعه بیشتر به دنبال مروری بر نظریه‌ها و کارکردها و تعریف مفاهیم مربوط به سرمایه‌فکری و ضرورت چرایی و چگونگی اندازه‌گیری و اهمیت افشای آن در سازمان‌ها پرداخته شده است.

مبانی نظری

تعاریف سرمایه‌فکری

سرمایه‌فکری دانش انجام کار یک سازمان با عناوین متفاوتی خوانده می‌شود که از متداول‌ترین این نامها، می‌توان به «سرمایه‌های فکری» و «دارایی‌های نامشهود» اشاره کرد که به دلیل کاربردهای زیاد این دو مفهوم، در حال حاضر آن‌ها را هم معنی می‌دانند؛ اما در اصل سرمایه‌های فکری را باید زیرمجموعه‌ای از دارایی‌های نامشهود دانست [۲۱]. از سرمایه‌فکری تعاریف متفاوتی توسط پژوهشگران و اندیشمندان ارائه شده است که به طور خلاصه در جدول زیر ارائه شده است.

جدول ۱- تعاریف سرمایه‌فکری

ردیف	نویسندگان	سال	تعریف سرمایه‌فکری	منبع
۱	روس	۲۰۰۵	دارایی است که توانایی سازمان را برای ایجاد ثروت اندازه‌گیری می‌کند	Rose and Barrons, 2005
۲	استوارت	۱۹۹۷	مجموعه‌ای از دانش، اطلاعات، دارایی‌های فکری، تجربه، رقابت و یادگیری سازمانی است که می‌تواند برای ایجاد ثروت به کار گرفته شود	فلیچ لی و مشبکی ۱۳۸۵
۳	ادوینسون و مالون	۱۹۹۷	اطلاعات و دانش به کار برده شده برای کار کردن جهت ایجاد ارزش	Vasile, 2008
۴	بونتیس	۱۹۹۸	مجموعه‌ای از دارایی‌های نامشهود (منابع، تواناییها، رقابت) تعریف می‌کند که از عملکرد سازمانی و ایجاد ارزش به دست .	Bontis, 1998

در طی دهه گذشته کسب و کارها، اهمیت مدیریت دارایی‌های نامشهود خود را درک کرده‌اند و توسعه مارک‌ها، روابط سهامداران، شهرت و فرهنگ سازمان‌ها را به عنوان مهمترین منابع مزیت پایدار تجاری خود در نظر گرفته‌اند. در این اقتصاد توانایی خلق و استفاده از ارزش این دارایی‌های نامشهود، یک شایستگی اصلی را برای سازمان‌ها بوجود می‌آورد. امروز سازمان‌ها نیاز دارند تا بتوانند دارایی‌های

خود را از نو و دوباره طبقه بندی کنند و باید این موضوع را درک کنند که چگونه این دارایی ها می توانند اهداف استراتژیک آنها را حمایت کنند و سهم آنها را از ارزش سازمان بصورت کمی در آورند و بتوانند این دارایی های خود را با دارایی های رقبای خود مقایسه کنند. برای این منظور باید ابتدا طبقه بندی جدیدی از دارایی های سازمانی را در این عصر ارائه نمایند. بی شک این دارایی های نامشهود دارای ارزش هستند چون وقتی شرکت ها (کسب و کارها) فروخته می شوند و بخشی از ارزش آنها بصورت سرقفلی نامگذاری می شود. بر طبق تفکر "هوریب" سرقفلی، تفاوت بین ارزش واقعی (بازاری) شرکت و ارزش دفتری آن است که ناشی از ارزش سرمایه فکری برای شرکت ایجاد شده است [۳۴].

"دراکر" (۱۹۹۳) اندیشمند معروف مدیریت می گوید: ما در حال وارد شدن به یک جامعه دانشی هستیم که در آن منابع اقتصادی اصلی، دیگر سرمایه بیشتر، منابع طبیعی و نیروی کار بیشتر نیست. منابع اقتصادی اصلی دانش خواهد بود. قرن ۲۱، قرن اقتصادی دانشی است. قبل از اقتصاد دانشی، اقتصاد صنعتی حاکم بوده که در این اقتصاد عوامل تولید ثروت اقتصادی، یکسری دارایی های فیزیکی و مشهود مانند زمین، نیروی کار، پول و ماشین آلات بوده و از ترکیب این عوامل اقتصادی، ثروت تولید می شود. در این اقتصاد، استفاده از دانش به عنوان عامل تولید، نقش کمی داشته است اما در اقتصاد دانشی، دانش یا سرمایه فکری به عنوان یک عامل تولید ثروت در مقایسه با سایر دارایی های مشهود فیزیکی، ارجحیت بیشتری پیدا می کند. در این اقتصاد، دارایی های فکری بخصوص سرمایه های انسانی جزو مهمترین دارایی های سازمان محسوب می شود و موفقیت بالقوه سازمان هاریشه در قابلیت های فکری آنها دارد تا دارایی های مشهود [۲۴].

با رشد اقتصادی دانشی یا اقتصاد مبتنی بر دانش، بطور قابل ملاحظه ای شاهد این موضوع هستیم که دارایی های نامشهود در مقایسه با سایر داراییهای مشهود شرکتها عامل مهمی در حفظ و تحقق مزیت رقابتی پایدار آنها می شوند [۴۸]. محیط کسب و کار به طور شگفت انگیزی تغییر می کند، در کسب و کارها و اقتصاد قرن ۲۱ بر روی اطلاعات، فناوری اطلاعات، تجارت الکترونیک، نرم افزارها، مارک ها، حق الاختراع، تحقیقات و نوآوری ها، و... سرمایه گذاری می شود که همگی جزئی از دارایی های نامشهود و سرمایه فکری و دانشی هستند تا جزو دارایی های مشهود [۴۲].

در پارادایم صنعتی قدیم شرکت ها تحت اصول اقتصاد کمیاب عمل می کردند. اقتصاد کمیاب بدین معناست که منابع و دارایی ها تحت سلطه و کنترل شرکت ها محدود و کمیاب هستند و استفاده بیشتر از آنها، از ارزش آنها می کاهد ولی در عصر اقتصاد اطلاعاتی و دانش، این اصول صدق نمی کند. شرکت ها در اقتصاد دانش تحت اصول اقتصاد فراوانی عمل می کنند، اقتصاد فراوانی بدین معناست که منابع و دارایی های در اختیار شرکت به میزان فراوان وجود دارد. این نوع دارایی ها از نوع نامشهود هستند و بیشتر در افراد قرار دارند که ما به آنها دستیابی داریم مثالی از فراوانی این نوع دارایی ها در اقتصاد دانش، فراوانی اطلاعات در اینترنت است [۴۲].

بطور خلاصه در اقتصاد دانش، مهمترین دارایی ها و عوامل تولید، نامشهود هستند که استفاده از آنها از ارزش آنها کم نمی کند و حتی به ارزش آنها می افزاید. این نوع دارایی ها نامشهود شامل دانش، سرمایه فکری و... هستند ولی اقتصاد صنعتی مهمترین عوامل تولید، دارایی های مشهود و فیزیکی هستند که استفاده از آنها از ارزش آنها می کاهد و این دارایی ها شامل ماشین آلات و سرمایه پولی و... است.

"کندریک"، ۱۹۹۰، که یکی از مشهورترین اقتصاددانان مطرح امریکاست، می گوید که در سال ۱۹۲۵، نسبت سرمایه های تجاری نامشهود به سرمایه های تجاری مشهود ۳۰ به ۷۰ بوده است ولی این نسبت در سال ۱۹۹۰ به میزان ۶۳ به ۳۷ رسیده است؛ همچنین "لئو" مطرح می سازد که فقط در حدود ۱۰ تا ۱۵ درصد کل ارزش بازاری شرکت ها را تشکیل می دهند که هنوز هیچ کاری در مورد اندازه گیری آنها صورت نگرفته است. همچنین یکسری مطالعات انجام شده در سال ۱۹۹۹ در زمینه ترکیب دارایی های هزاران شرکت غیرمالی در طی سال های ۱۹۷۸ تا ۱۹۹۸ نشان داد که رابطه بین دارایی های نامشهود و مشهود ۲۰ به ۸۰ بوده و در سال ۱۹۹۸، این نسبت تقریباً به ۸۰ به ۲۰ رسیده است. این تغییرات قابل ملاحظه باعث ایجاد یکسری روش ها برای محاسبه ثروت شرکت هایی شده است که مهمترین دارایی های آنها، دارایی های نامشهود بویژه فکری و دانشی بوده است [۲۴].

در بحث سرمایه فکری تحقیقات مختلفی انجام شده است. یکی از آنها مطالعه هایی است که توسط بونتیس با هدف بررسی سه جزء سرمایه فکری یعنی سرمایه مشتری، سرمایه ساختار و سرمایه انسانی در بخش خدماتی و غیرخدماتی در مالزی انجام شده است. این بررسی نشان می دهد که سرمایه ساختاری تاثیر بیشتری بر عملکرد هر دو صنعت دارد. اگر چه تاثیر سرمایه انسانی نیز در هر دو صنعت با اهمیت بوده، اما تاثیر آن بر شرکت های غیرخدماتی بیشتر از شرکت های خدماتی بوده است.

پالیک^۱ از الگویی با عنوان "ضریب ارزش افزوده فکری" که از طریق آن عملکرد سرمایه فکری بانکهای استرالیا در سالهای ۱۹۹۳ تا ۱۹۹۵ و بانکهای کرواسی در سالهای ۱۹۹۶ تا ۲۰۰۰ را اندازه گیری نموده بود، استفاده کرده است. نتایج هر دو بررسی، تفاوت قابل ملاحظه ای را در رتبه بندی موسسات مالی براساس معیارهای حسابداری سنتی با حسابداری مبتنی بر کارایی نشان می دهد. با استفاده از همین

^۱ -pulic

الگو، ماوریدیس عملکرد بانکهای ژاپنی را در سال ۲۰۰۰ مطالعه کرد. مطالعات او نیز تفاوت قابل ملاحظه ای را میان عملکرد سرمایه فکری در میان گروههای مختلف بانکهای ژاپنی نشان میدهد.

داینا سنگ (۲۰۱۷) به بررسی افشای سرمایه فکری در شرکت‌های پذیرفته‌شده در هند پرداخته است در این تحقیق سرمایه رابطه‌ای (به ویژه در مورد برندها و مشتریان) بیشترین میزان گزارش شده و بعد از آن سرمایه انسانی و در نهایت سرمایه ساختاری گزارش شده است. به علاوه، گستره و تنوع ICD داوطلبانه توسط شرکت‌های بزرگ بالاتر از شرکت‌های کوچک است.

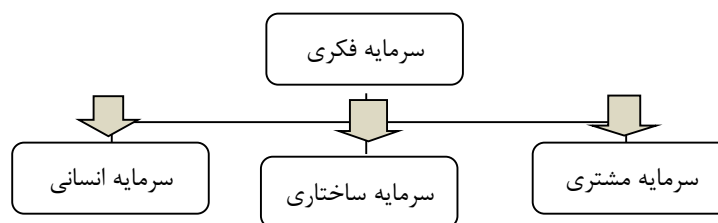
شهلا ابراهیمی (۱۳۹۱) به بررسی تاثیر سرمایه فکری بر عملکرد مالی جاری و آینده شرکتها پرداخته است در این تحقیق سرمایه فکری از طریق مدل پالیک سنجش شده و از شاخصهای بازده دارایی، سود هر سهم و بازده دفتری حقوق صاحبان سهام بعنوان معیارهای بازده مالی استفاده شده است. یافته‌های تحقیق حاکی از آن است که ارتباط معنا دار مثبت بین سرمایه فکری و عملکرد مالی جاری و آینده شرکت هم در سطح کلیه شرکتها و هم در سطح صنایع وجود دارد و بین اندازه شرکت و عملکرد جاری و آتی رابطه منفی وجود دارد.

انواری رستمی و سراجی (۱۳۸۴) نیز پس از سنجش سرمایه فکری به ۵ روش گوناگون، به بررسی رابطه آن با ارزش بازار سهام شرکتها بروس پرداخته اند که در سه روش، رابطه معنادار مستقیمی میان این دو متغیر تایید شده است. پژوهشی توسط مدهوشی و اصغر نژاد امیری (۱۳۸۸) نیز به سنجش سرمایه فکری و بررسی رابطه آن با بازده مالی شرکتها در شرکت‌های سرمایه گذاری بورس اوراق بهادار ایران انجام شده است. نتایج پژوهش حاکی از وجود رابطه مستقیم بین سرمایه فکری و بازده مالی و بازده مالی آتی شرکتها مذکور است.

از نظر هاروارد منابع فکری در شرکت حالت انحصاری و یگانه دارند و قابل کپی برداری و تقلید نیستند، به همین جهت برای شرکت ارزشمند بوده و قابلیت ایجاد مزیت رقابتی را دارند. برخلاف داراییهای فیزیکی که فقط می توانند برای انجام یک کار بخصوص در یک زمان خاص مورد استفاده قرار بگیرند، داراییهای فکری را می توان به طور همزمان برای چند امر خاص به کار گرفت. برای مثال، سیستم پشتیبانی از مشتری می تواند، امکان حمایت از هزاران مشتری را در یک زمان خاص فراهم کند. این توانایی یکی از مهمترین معیارهای برتری داراییهای فکری برداراییهای فیزیکی است [۲۵].

عناصر سرمایه فکری

"بونتیس" ابتدا به سه نوع سرمایه انسانی، ساختاری، مشتری اشاره کرد و در سال ۲۰۰۰ طبقه بندی خود را به صورت سرمایه انسانی، سرمایه ساختاری، سرمایه ارتباطی و دارایی یا مالکیت معنوی تغییر داد. منظور از سرمایه انسانی سطح دانش فردی است که کارکنان یک سازمان دارای آن می باشند که این دانش معمولاً بصورت ضمنی می باشد. منظور از سرمایه ساختاری کلیه دارایی های غیر انسانی یا قابلیت های سازمانی است که برای برآورد شدن نیازهای بازار مورد استفاده قرار می گیرد و منظور از سرمایه ارتباطی کلیه دانش گرفته شده در روابط یک سازمان با محیط خود شامل مشتریان، عرضه کنندگان، مجامع علمی و غیره است که به عقیده ایشان مهمترین جزء یک سرمایه ارتباطی، سرمایه مشتری است بخاطر اینکه موفقیت یک سازمان در گرو سرمایه مشتری آن است و منظور از مالکیت معنوی، آن قسمت از دارایی های نامشهود است که براساس قانون مورد حمایت و شناسایی قرار گرفته است مانند کپی رایت، حق اختراع و حق امتیاز [۳۴]. به عقیده "بونتیس" در بین این سرمایه های فکری، سرمایه انسانی مهم است به خاطر اینکه منبع نوآوری و بازسازی استراتژیک است که از یک جلسه طوفانی فکری یا یک رویا پردازی در اداره و یا کنار گذاشتن فیلهای قدیمی توسط کارکنان ویا از طریق بهبود مهارتهای شخصی وغیره حاصل می شود.

از منظر جوهر یا اصل یا ذات	روابط بازار	روش های سازمانی	فکر یا هوش مصنوعی
از نظر حیطه	در درون روابط سازمانی با خارج از سازمان قرار دارد	در درون روابط سازمانی قرار دارد	در درون ذهن افراد قرار می گیرد
از نظر پارامترهای اندازه گیری	مدت پایداری	کارایی و قابلیت دستیابی	مناسب بودن حجم آن

از نظر مشکل بودن کد گذاری	بالاترین سطح از لحاظ مشکل بودن کد گذاری	متوسط	بلا

مفهوم سازی سرمایه فکری از نظربونتیس (۲۰۰۰)

همچنین "بونتیس" به وجود یکسری روابط متقابل میان اجزاء سرمایه های فکری معتقد است به اینصورت که حتی اگر یک سازمان دارای سرمایه انسانی مناسب باشد ولی دارای یک سرمایه ساختاری مناسب نباشد نمی تواند از دانش قرار گرفته شده در افراد خود استفاده کند و بالتبع هم نمی تواند به سرمایه مشتری خود، پاسخ مثبتی دهد [۳۴].

سرمایه انسانی

رس وهمکاران (۱۹۹۷) بحث می کنند که کارکنان سرمایه فکری را از طریق شایستگی، نگرش و چالاکی فکری شان ایجاد می کنند [۲۲]. مهمترین عناصر تشکیل دهنده سرمایه انسانی سازمان، مجموعه مهارت های نیروی کار، عمق و وسعت تجربه آنهاست. منابع انسانی می توانند به منزله روح و فکر منابع سرمایه فکری باشند. این سرمایه در پایان روز کاری، با ترک سازمان از سوی کارکنان از شرکت خارج می شود، اما سرمایه ساختاری و سرمایه رابطه ای حتی با ترک سازمان هم، بدون تغییر باقی می ماند. سرمایه انسانی شامل:

- ۱- مهارت‌ها و شایستگی های نیروی کار
- ۲- دانش آنها در زمینه رشته هایی که برای موفقیت سازمان مهم و ضروری هستند
- ۳- استعدادها و اخلاق و رفتار آنهاست.

سرمایه رابطه ای

سرمایه رابطه ای شامل همه روابطی است که بین سازمان با هر فرد یا سازمان دیگری وجود دارد. این افراد و سازمانها می توانند شامل مشتریان، واسطه ها، کارکنان، تامین کنندگان، مقامات قانونی، جوامع، اعتباردهندگان، سرمایه گذاران و... باشند. روابط بر اساس هدفشان به دو گروه کلی تقسیم می شوند: گروه اول روابطی هستند که از طریق قرارداد و تعهدات با مشتریان و تامین کنندگان یا شرکای اصلی، رسمی می شوند. گروه دوم، بیشتر شامل روابط غیر رسمی است [۹].

سرمایه مشتری به عنوان یک پل و سازمان دهنده عملیات سرمایه فکری تلقی می شود و یک عامل تعیین کننده در تبدیل سرمایه فکری به ارزش بازار است. این سرمایه، شامل استحکام و وفاداری مناسبات و روابط مشتری است [۱۵].

سرمایه ساختاری

رس وهمکارانش معتقدند که سرمایه ساختاری شامل همه ذخایر غیر انسانی دانش در سازمان می شود که در برگیرنده پایگاههای داده، نمودارهای سازمانی، دستورالعمل های اجرایی فرایندها، استراتژی ها، برنامه های اجرایی و به طور کلی هر آنچه که ارزش آن برای سازمان بالاتر از ارزش مادی اش باشد، است. سرمایه ساختاری، دامنه گسترده ای از عناصر ضروری را پوشش می دهد. مهمترین آنها معمولا:

- ۱- فرآیندهای مهم اجرایی سازمان
- ۲- چگونگی ساختار بندی آنها
- ۳- سیاستها، جریانهای اطلاعاتی و عناصر پایگاههای داده
- ۴- رهبری و سبک مدیریت آن
- ۵- فرهنگ سازمان
- ۶- طرحهای پاداش کارکنان است.

رویکرهای حاکم بر مدیریت سرمایه فکری

به طور کلی دو رویکرد در مورد سرمایه فکری وجود دارد:

- ۱- رویکرد مبتنی بر مکتب فکری دانش محور
- ۲- رویکرد مبتنی بر مکتب سرمایه اقتصادی

طرفداران مکتب نخست مانند اینکین و زاک معتقدند اگر شرکتی از سرمایه فکری بهتری در محیط کسب و کار برخوردار باشد، مزیت رقابتی خواهد داشت در این رویکرد زیرساخت های سازمانی، توانمندی کارکنان و ارتباطات و یادگیری مورد توجه قرار می گیرد، به عبارتی تلاش در راستای ارتقاء دانش سازمانی در بلندمدت عملکرد شرکت هارا بهبود می بخشد.

طرفداران مکتب سرمایه اقتصادی بر مفهوم کسب سود از طریق سرمایه های فکری تاکید دارند در این رویکرد سرمایه فکری نوعی دارایی اقتصادی قابل اندازه گیری می باشد لذا به منظور اندازه گیری سرمایه های فکری از مدل های مبتنی بر بازار سرمایه مانند مدل بازده دارایی ها، مدل ارزش افزوده اقتصادی و مدل ارزش افزوده فکری استفاده می کنند [۲۵].

سرمایه فکری و کارکردها

در عصر اقتصاد دانشی امروز که در آن دانش و سرمایه فکری بخش قابل ملاحظه ای از ارزش یک محصول و همچنین ثروت یک سازمان را تشکیل می دهد، روش سنتی حسابداری که مبتنی بر دارایی های ملموس و اطلاعات تاریخی و گذشته نگریستند، برای اندازه گیری سرمایه فکری، که هسته اصلی فعالیت های اقتصادی شرکت های دانش محور را تشکیل می دهد، کفایت نخواهد کرد. بنابراین با توسل به رویکردهایی که در آن تلاش می شود تا سهم دارایی های نامشهود یا اصطلاح نوین، سرمایه فکری را در خلق، ایجاد مزیت رقابتی مورد محاسبه قرار گیرد. سرمایه فکری در مشتریان، فرایندها، اطلاعات، علامت تجاری، منابع انسانی و سیستم های سازمان متجلی می شود و نقش فزاینده ای در خلق مزیت های رقابتی پایدار ایفا می کند [۲۵].

سرمایه فکری به عنوان منبع مهم مزیت رقابتی و ایجاد ارزش، یک عنصر ضروری برای توسعه پایدار و به طور کلی، به عنوان عاملی تعیین کننده برای سازمان ها با اهداف جهانی شناخته شده است [۵۹].

سرمایه فکری تاثیر مثبتی بر کارآفرینی سازمانی دارد [۴۶]، و این موضوع رابطه بین کارآفرینی شرکتی و عملکرد شرکت را واسطه می کند [۵۷]. علاوه بر این سرمایه فکری عامل ایجاد ارزش در چیزی است که به نوآوری محصول در شرکت های کوچک و متوسط نوآورانه مربوط می شود که در آن سرمایه انسانی، سرمایه رابطه ای و ساختاری تاثیر قابل توجهی بر عملکرد نوآوری محصول نشان می دهد [۳۶]. در نتیجه شرکت ها باید سرمایه فکری را با اختصاص منابع مناسب به توسعه خود در سطوح انسانی، سازمانی و رابطه ای سرمایه گذاری کنند تا به سرعت به تغییر و انکشاف نشان دهند و به آنها اجازه دهند فرصت ها و تهدیدها را حس کنند و متعاقباً از مزایای رقابتی بهره مند شوند.

کدیور نیامیلادیان (۱۳۹۶) مزایای اندازه گیری سرمایه فکری را به شرح زیر عنوان کرده اند:

- ۱- شناسایی کلیه عوامل نامشهود موجود در سازمان
- ۲- کنترل مستمر عوامل نامشهود و شناسایی نیازهای تجدید آنها
- ۳- شناسایی راهکارهای بهبود کارایی عوامل نامشهود در کلیه فرایندهای سازمانی
- ۴- تسریع سازوکارهای یادگیری سازمانی
- ۵- افزایش قدرت خلاقیت و نوآوری
- ۶- افزایش روحیه همکاری و تعامل میان منابع انسانی
- ۷- تحمل کمتر هزینه مالی و سرمایه ای
- ۸- بهبود فرآیند بودجه بندی و برنامه ریزی های راهبردی و اجرایی
- ۹- ارائه اطلاعات مربوط به موقع به استفاده کنندگان و حرکت به سوی ایجاد بازارهای مالی کارا
- ۱۰- افزایش انعطاف پذیری تولید به دلیل کاهش وابستگی به دارایی های مشهود و استفاده از عوامل نامشهود در فرآیند تولید [۳۸].

سرمایه فکری و فرهنگ سازمانی

مدیریت دانش، مستلزم نوعی فرهنگ سازمانی است که در آن افراد و گروه ها تمایل داشته باشند با یکدیگر همکاری و در راستای منافع متقابل که دارند، دانش خود را با یکدیگر به اشتراک بگذارند. تسلط فرهنگ فردگرایی بر سازمان موجب می شود افراد از انتقال دانشی که دارند مضایقه نمایند، در حالی که وجود اعتماد، همکاری و فرهنگ تسهیم دانش در میان کارکنان، موجب افزایش خلق و تبادل دانش سازمانی می شود. دستیابی بر فرهنگ مبتنی بر اشتراک دانش، مستلزم توجه مدیریتی در سه حوزه آماده سازی سازمان، مدیریت داراییهای دانش و به کارگیری دانش برای مزیت رقابتی است [۲۵].

افشای سرمایه فکری

با توجه به نقش سرمایه فکری در موفقیت شرکتها و تأثیر بسزای افشای سرمایه فکری و کاهش عدم تقارن اطلاعاتی (انتخاب نادرست و خطر اخلاقی) در بازار سرمایه، می بایست که شرکتها اطلاعات سرمایه فکری را داوطلبانه افشا کنند و توجه لازم را به عوامل مؤثر بر ایجاد و گسترش سرمایه فکری مبذول دارند، تا در تخصیص بهینه منابع، عملکرد بهتری صورت گیرد که این امر باعث ایجاد منافع اجتماعی خواهد شد. فعالان اقتصادی و بازار نیز در تصمیمهای مربوط به چشم اندازهای آتی شرکتها، این عوامل را مورد توجه قرار دهند و همچنین نهادهای نظارتی نیز با وضع دستورالعمل هایی، زمینه را از طریق اعمال برخی سیاستهای تشویقی برای افشای بیشتر اطلاعات سرمایه فکری، این منبع ارزشمند، فراهم کنند [۱۶]. فهرست افشای سرمایه فکری به شرح جدول ۲ می باشد:

جدول ۲- فهرست افشای سرمایه فکری

سرمایه انسانی	سرمایه مشتری (رابطه ای)	سرمایه ساختاری
تعداد کارکنان	مشتریان	داراییهای فکری
سن کارکنان	سهام بازار	فرایندها
تنوع کارکنان	ارتباط بامشتری	فلسفه مدیریت
برابری کارکنان	کسب مشتری	فرهنگ سازمانی
روابط کارکنان	حفظ مشتری	انعطاف پذیری و سازگاری شرکت
تحصیلات کارکنان	تحصیلات و تخصص مشتری	ساختار سازمانی
نوع مهارت و تخصص	مشارکت مشتری	یادگیری سازمانی
مرتبط بودن کاربادانش	شهرت شرکت	تحقیق و توسعه
رفتار و کنش کارکنان	جوایز شرکت	نوآوری
تعهد کارکنان	روابط عمومی	فناوری های مقیم
انگیزه کارکنان	ارتباطات و اطلاع رسانی	تعهدات مالی
بهره وری کارکنان	برندها	منشور حمایت از مشتری
یادگیری و آموزش کارکنان	کانال های توزیع	دانش محوری
صلاحیت حرفه ای	روابط باتامین کنندگان	مدیریت کیفیت و بهبود
برنامه توسعه نیروی انسانی	همکاریهای اقتصادی	اعتبارسنجی
انعطاف پذیری کارکنان	توافق نامه های تجاری	ظرفیت ها
روحیه کارآفرینی	قراردادها	شبکه
توانایی و قابلیت کارکنان	همکاری های پژوهشی	شبکه های توزیع
کارگروهی کارکنان	بازاریابی	-
مشارکت سازمانی کارکنان	ارتباط با سهامداران	-
سایرویزگی کارکنان	رهبری بازار	-

منبع: مشایخی و همکاران (۱۳۹۳، ۱۲)

اندازه گیری و سنجش سرمایه فکری

امروزه، نقش اهمیت بازده سرمایه های فکری به کار گرفته شده در قابلیت سودآوری پایدار و مستمر شرکت هایش از بازده سرمایه مالی به کار گرفته شده توسط شرکت هاست. یکی از مشکلات اساسی سیستم های حسابداری سنتی، عدم کفایت و ناتوانی آن هادرسنجش و ملحوظ نمودن ارزش سرمایه های فکری در صورت های مالی شرکت هاست. چو و همکاران (۲۰۰۶)، بیان می کنند که اندازه گیری سرمایه فکری یک سازمان از اهمیت ویژه ای برخوردار است، چون سرمایه فکری یکی از عوامل اساسی اصلی ایجاد ارزش برای واحد تجاری محسوب می شود [۴۹]. آگاهی از ارزش دانش، محرکی برای ایجاد استانداردهای جدید است که می تواند برای ضبط و گزارش ارزش ناشی از دانش در یک سازمان مورد استفاده قرار گیرد. این امر اندازه گیری دارایی های ناملموس و به کارگیری آن در گزارشات مالی حسابداری را مورد توجه قرار می دهد [۱۲].

مروه‌مکارانش ضرورت سنجش سرمایه فکری را مورد بررسی قرار داده و پنج دلیل اساسی برای اندازه‌گیری سرمایه فکری به شرح ذیل بیان می‌کنند:

- ۱- ارزیابی سرمایه فکری به سازمان ها کمک می‌کند تا بتوانند استراتژی خود را بهتر تنظیم نمایند
- ۲- با ارزیابی سرمایه فکری بهتری می‌توان اجرای استراتژی را ارزیابی نمود
- ۳- با ارزیابی سرمایه فکری بهتری می‌توان به تنوع و توسعه در سازمان دست یافت
- ۴- با استفاده از نتایج ارزیابی سرمایه فکری می‌توان سیستم جبران خدمت و حقوق و دستمزد بهتری طراحی نمود
- ۵- با ابلاغ معیارهای سرمایه فکری به سهامداران و ذینفعان خارج از سازمان می‌توان به آن هادرتصمیم‌گیری و سرمایه‌گذاری کمک کرد. اندازه‌گیری سرمایه فکری در مقایسه با حسابداری سنتی
- رویکرد اندازه‌گیری سرمایه فکری حقایق نرمی مانند کیفیت هادرتصمیم‌گیری در حالی که معیارهای حسابداری سنتی حقایق سختی مانند کمیت هادرتصمیم‌گیری می‌کند
- اندازه‌گیری سرمایه فکری بر روی خلق و ایجاد ارزش تکیه می‌کند در حالی که حسابداری سنتی پی‌آمدهای معاملات گذشته را که تحقق یافته است منعکس می‌کند
- رویکرد سرمایه فکری تمایل به آینده دارند (آینده‌نگر) در حالی که رویکرد حسابداری سنتی در مقابل گذشته نگر هستند.

روش‌های اندازه‌گیری سرمایه فکری

- از نظر ویلیام (۲۰۰۲) روش‌های مختلف اندازه‌گیری سرمایه فکری را می‌توان در قالب چهار گروه اصلی قرار داد:
- ۱- روش‌های بازده دارایی‌ها (ROA): عبارتند از برآورد ارزش پولی دارایی‌های نامشهودی سرمایه فکری، به وسیله شناسایی عناصر مختلف تشکیل دهنده آنها. طبق این روش یک بار ارزش عناصر به صورت تک تک محاسبه می‌شود و سپس مجموع ارزش طبقات مختلف آن هابیانگزارش دارایی مربوطه است.
 - ۲- روش‌های سرمایه‌گذاری بازار (MCM): این روش هابراساس محاسبه تفاوت بین سرمایه‌گذاری بازار شرکت و سرمایه‌گذاران آن در نظر گرفته مابه تفاوت به عنوان دارایی ناملموس یا سرمایه فکری است. بنابراین اگر مبنای قیمت جاری سهام در بازار اوراق بهادار ارزش بازار شرکت برابره میلیون‌دریال باشد اما مجموع سرمایه شرکت برابر یک میلیون‌دریال باشد در این صورت ارزش ریالی سرمایه فکری شرکت برابره میلیون‌دریال خواهد بود (۱).
 - ۳- روش‌های سرمایه فکری مستقیم (DIC): این روش هاءمقدار پولی دارایی‌های فکری را به وسیله شناسایی اجزای مختلف این قبیل دارایی‌ها پیش‌بینی می‌کنند، یک بار که این دارایی‌ها شناسایی شدند، می‌توانند مورد ارزیابی قرار گرفته یامی‌توانند با یکدیگر ترکیب شده تا ارزش نهایی سرمایه فکری حاصل شود. همان‌طور که اشاره شد این روش هابرناساسی اجزاء دارایی‌های دانش متمرکز هستند. به عنوان نمونه اجزاء دارایی ناملموس می‌توان به حق امتیازات ثبت شده، اجزای دارایی‌های فن آوری می‌توان به دانش فنی و اجزای دارایی‌های انسانی می‌توان به آموزش و اجزای دارایی‌های ساختاری می‌توان به سیستم‌های اطلاعاتی اشاره کرد.
 - ۴- روش‌های کارت امتیازی (SC): در این روش هاءاجزای مختلف سرمایه فکری شناسایی شده و برای آن هاشاخص‌هایی تهیه شده در کارت‌های امتیازی گزارش می‌شوند و یا اینکه در نمودار هابه نمایش درمی‌آیند. روش‌های کارت امتیازی شبیه به روش‌های سرمایه فکری مستقیم هستند با این تفاوت که در این روش هابهیچ‌گونه تخمینی از ارزش‌های مالی دارایی‌های نامشهود صورت نمی‌گیرد.

جدول ۳- خلاصه تحقیقات انجام یافته در داخل و خارج از کشور

ردیف	نام محقق	سال تحقیق	عنوان تحقیق	روش انجام تحقیق	نتایج تحقیق
۱	گارسیل تونیل	۲۰۱۹	مدیریت سرمایه فکری و فعالیت‌های توسعه پایدار در سازمان‌های برزیلی	کیفی - اکتشافی	سازمان‌هایی که عملکردهای ICM را دارند فعالیت‌های مبتنی بر پایداری مبتنی بر مدل خط پایین (tbl) را بهینه می‌کنند

² -Return on Asset

³ -Market capitalization Methods

⁴ -Direct intellectual capital Methods

⁵ -score card

۲	الکسی بوگی ویز	۲۰۱۹	هزینه و ارزش سرمایه انسانی در اقتصاد دیجیتال مدرن	توصیفی - رگرسیون و تحلیل همبستگی	سطح پایین و بی‌ثباتی توسعه سرمایه انسانی در روسیه مدرن، و همچنین عدم وجود فرهنگ کارآفرینی در استفاده بسیار موثر از سرمایه انسانی، منجر به هزینه و ارزش پایین آن می‌شود که فرآیند شکل‌گیری اقتصاد دیجیتال را کاهش می‌دهد
۳	ویچاک کوزیل	۲۰۱۸	مفهوم اندازه‌گیری و گزارش سرمایه انسانی	مطالعه موردی	دارایی‌های نامشهود به یک منبع مهم از مزیت رقابتی بین شرکت‌های معاصر تبدیل می‌شوند. این امر مربوط بودن معیارهای مالی مبتنی بر داده‌های صورت‌های مالی سنتی را محدود کرده و نیاز به داده‌های سخت را بر دارایی‌های نامشهود افزایش می‌دهد
۴	ژاینینگ وانگ	۲۰۱۸	سرمایه فکری و عملکرد شرکت: نقش واسطه‌ای سرعت و کیفیت نوآوری	مدل سازی معادلات ساختاری	سه مولفه IC، سرمایه ساختاری، و سرمایه رابطه‌ای به طور مثبتی با سرعت و کیفیت نوآوری مرتبط هستند که به نوبه خود عملکرد مالی و عملیاتی یک شرکت را تسهیل می‌بخشند. اثرات سرمایه انسانی و ساختاری بر عملکرد مالی به طور کامل از طریق سرعت و کیفیت نوآوری میانجی‌گری می‌شوند، در حالی که تاثیر سرمایه رابطه‌ای بر عملکرد مالی تا حدودی میانجی‌گری می‌شود
۵	کریس هسنن	۲۰۱۸	صادرات آموزش مجدد از منظر انتقال سرمایه فکری	تجربی	سرمایه فکری یک مفهوم مفید برای بدست آوردن درک عمیق تری از انواع مختلف منابع مبتنی بر دانش در طول یک فعالیت صادرات آموزشی است
۶	چیانیوانگ	۲۰۱۶	افشای سرمایه فکری توسط شرکت‌های فن‌آوری اطلاعات چینی و هندی	تحلیل محتوا	شرکت‌های فن‌آوری اطلاعات هندی تمایل به انجام بهتر از شرکت‌های فن‌آوری اطلاعات چینی در وسعت و کیفیت افشای دارند. میزان افشای هر دو کشور در سطح نسبتاً بالایی قرار دارد. رایج‌ترین مقوله افشا در هند سرمایه بیرونی است، در حالی که کم‌ترین میزان افشای آن، سرمایه انسانی است. در چین، سرمایه خارجی فراوان‌ترین مقوله است، در حالی که سرمایه داخلی حداقل یکی است
۷	جان دامی	۲۰۱۵	استفاده از تحلیل محتوا به عنوان یک روش پژوهشی برای بررسی افشای سرمایه فکری	تحلیل محتوا	نویسندگان حامی این هستند که محققان آی سی ای نیاز به بازگشت به هیئت مدیره دارند و اطمینان حاصل می‌کنند که مطالعات آتی به دقت از منطق اصلی طراحی CA استفاده می‌کنند. در حالت فعلی، تحقیق آی سی ای نیازمند برداشتن چند گام پس از آن است، قبل از اینکه بتواند به جلو حرکت کند.
۸	گایاملونی	۲۰۱۵	افشای سرمایه فکری در گزارش یکپارچه: تحلیل مدیریت تاثیر	تحلیل محتوا	نتایج تحلیل محتوا نشان می‌دهد که اکثریت ICD بر روی سرمایه رابطه‌ای متمرکز شده‌اند و اطلاعات کمی، کمی دارند. علاوه بر این، آی. آی. در مقایسه با ICD، بسیار خوش بین است. علاوه بر این، لحن مثبت ICD به طور قابل توجهی با کاهش عملکرد، اندازه بزرگ‌تر و سطح بالاتر intangibles مرتبط است که از استفاده از ICD به عنوان استراتژی IM حمایت می‌کنند.

۹	محمداعظم	۲۰۱۵	نقش سرمایه انسانی و سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی در ارتقای رشد اقتصادی	رگرسیون	یافته‌ها نشان می‌دهند که جو سرمایه‌گذاری در کشورهای میزبان باید از طریق سیاست‌های مناسب غنی شود. بهبود شرایط داخلی نه تنها عملکرد شرکت‌های چند ملیتی را افزایش می‌دهد بلکه به اقتصادهای میزبان اجازه می‌دهد تا مزایای بیشتری از جریان سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی بدست آورند. علاوه بر این، یافته‌ها نشان می‌دهند که سرمایه‌گذاری در هر دو آموزش و بهداشت ضروری است
۱۰	جان دامی	۲۰۱۴	بازتاب در تحقیقات حسابداری میان رشته‌ای: وضعیت هنر سرمایه فکری	انتقادی	نویسنده بر این باور است که اغلب ICR در حال کاهش دستیابی به "پیشرفته‌ترین سطح دانش و تکنولوژی" هنر است چرا که نقایص از تحقیقات قبلی را به ارث برده‌است، در نتیجه مشروعیت و تاثیر آن را تهدید می‌کند.
۱۱	زینب فتحی	۱۳۹۷	بررسی تاثیر بحران مالی بر رابطه بین حاکمیت شرکتی و سرمایه فکری در شرکت های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران	توصیفی - همبستگی پس رویدادی	بحران مالی بر رابطه بین ساختار مالکیت هیئت مدیره و سرمایه فکری شرکت‌های بورسی تاثیر معناداری دارد و همچنین بحران مالی بر رابطه بین ترکیب هیئت مدیره و سرمایه فکری شرکت‌های بورسی تاثیر معناداری دارد
۱۲	تهمینه بختیاری	۱۳۹۷	ارائه مدل ساختاری عوامل موثر بر رشد سرمایه فکری در بین اعضا هیات علمی در دانشگاه های علوم پزشکی استان های فارس و کهگیلویه	توصیفی - میدانی	وبویر احمد بوده است و در این پژوهش پیش آیندهای موثر در رشد سرمایه فکری مورد بررسی قرار گرفته است و در نهایت الگویی جهت شناسایی و درجه تناسب این مدل صورت گرفته که از این بعد دارای نوآوری بوده است
۱۳	داود قرشی و همکاران	۱۳۹۷	سنجش ارزش گذاری سرمایه فکری و رابطه آن با عملکرد در بازار سرمایه ایران	رگرسیون - همبستگی	عملکرد شرکت (عملکرد حسابداری، عملکرد مالی، عملکرد اقتصادی، عملکرد تلفیقی) رابطه معناداری با سرمایه فکری ندارند.
۱۴	بهروز قلیچ لی	۱۳۹۶	تاثیر سرمایه فکری با ارتقای ظرفیت نوآوری و مزیت رقابتی کسب و کارهای کوچک	مدل سازی معادلات ساختاری	استفاده از سرمایه فکری با ارتقای ظرفیت نوآوری کسب و کارها به ایجاد مزیت رقابتی در کسب و کارهای کوچک و متوسط منجر می شود
۱۵	محمد حسین ستایش	۱۳۹۵	بررسی رابطه سرمایه فکری و سرمایه مالی در ایجاد ارزش: کنترل چرخه های تجاری	رگرسیون حداقل مربعات	رابطه مثبت و معناداری بین سرمایه مالی، سرمایه فکری، ارزش شرکت و خلق ارزش در چرخه های تجاری است
۱۶	محمد رضا اردلان	۱۳۹۴	بررسی تأثیر سرمایه فرهنگی و سرمایه فکری	معادلات ساختاری	نشان داد که اثر مستقیم سرمایه فرهنگی و سرمایه فکری بر مسئولیت پذیری اجتماعی مثبت و

معنادار است. اثر مستقیم سرمایه فکری و مسئولی پذیری اجتماعی بر بهره وری نیروی انسانی مثبت و معنادار است، اما اثر مستقیم سرمایه فرهنگی بر بهره وری نیروی انسانی مثبت و معنادار نیست. همچنین اثر غیرمستقیم سرمایه فرهنگی و سرمایه فکری بر بهره وری نیروی انسانی با نقش میانجی گری مسئولیت پذیری اجتماعی مثبت و معنادار است.		بر بهره وری نیروی انسانی با نقش میانجی مسئولیت گری اجتماعی			
رابطه معنی داری بین متغیرهای سرمایه فکری و سرمایه اجتماعی با بهره وری برقرار است که عامل سرمایه انسانی و سرمایه مشتری از ابعاد سرمایه فکری و عامل همبستگی جمعی از ابعاد سرمایه اجتماعی بیشترین اثر مستقیم را در بهره وری داراست.	الگوی ساختاری	ارائه الگوی ساختاری بهره وری بر اساس سرمایه اجتماعی و سرمایه فکری در آموزش و پرورش	۱۳۹۴	ام البنین صادقی	۱۷
ارتباط معنی داری بین سرمایه فکری و دوشاخه عملکرد مالی (نسبت قیمت به درآمد نرخ رشد) می باشد.	رگرسیون	تاثیر سرمایه فکری بر عملکرد مالی شرکت	۱۳۹۳	محسن دستگیر	۱۸
به منظور دست یابی به تولید علم نافذ و استفاده حداکثری از ظرفیتهای و قابلیت های دانشگاهها و مؤسسات آموزش عالی ضرورت سنجش سرمایه فکری در نظام آموزش عالی در عصر اقتصاد دانش بنیان بر کسی پوشیده نیست و این امر نیازمند تدوین شاخصهای و معیارهای مناسب با اهداف و مأموریت های دانشگاهها و مؤسسات آموزش عالی است.	فرا تحلیل	ضرورت طراحی یک مدل بهینه برای سنجش سرمایه فکری در نظام آموزش عالی	۱۳۹۲	عباس عباس پور و همکاران	۱۹
در میان اجزای سرمایه فکری، سرمایه ساختاری بیشترین همبستگی و سرمایه انسانی و سرمایه فیزیکی در مراتب بعدی قرار دارد. اجزای سرمایه فکری در مجموع حدود ۵۰٪ تغییرات در کیفیت اطلاعات را تبیین می نماید.	معادلات ساختاری	تاثیر سرمایه فکری بر کیفیت اطلاعات مالی شرکت های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران	۱۳۹۲	زهرا دیانتي ديلمی	۲۰
سرمایه فکری تاثیر مثبت و معناداری بر توانمند سازها داشته و این خود عملکرد شرکت های مستقر در پارک علم و فناوری شهر بوشهر را تحت تاثیر قرار می دهد.	معادلات ساختاری	تاثیر سرمایه فکری بر عملکرد شرکت های دانش بنیان	۱۳۹۲	سید یعقوب حسینی و همکاران	۲۱
با توجه به وجود رابطه معنادار بین فرهنگ سازمانی و سرمایه فکری، بهبود مدیریت سرمایه های فکری ضروری است و در این راستا فرهنگ سازمانی به عنوان زیر ساخت اساسی مطرح است که باعث بکارگیری مفیدتر و کارا تر نیروی انسانی می گردد	توصیفی - همبستگی	رابطه فرهنگ سازمانی و سرمایه فکری در ستاد معاونت سلامت کمیته امداد امام خمینی (ره)	۱۳۹۲	امیر اشکان نصیری پور و همکاران	۲۲
از اجزای سرمایه فکری، تاثیر دو جزء سرمایه ارتباطی و سرمایه انسانی بر متغیر وابسته کیفیت گزارشگری مالی مثبت و معنادار و تاثیر سرمایه ساختاری بر گزارشگری مالی منفی و معنادار است.	رگرسیون - همبستگی	تاثیر افشای اجزای سرمایه فکری بر کیفیت گزارشگری مالی	۱۳۹۱	رویا دارابی	۲۳

۲۴	پیمان اکبری	۱۳۹۱	تحلیل تأثیر فن آوری اطلاعات و سرمایه فکری بر کارآفرینی سازمانی	معادلات ساختاری	سرمایه فکری بر کارآفرینی سازمانی تأثیر معنی دار وضعیفی دارد اما فن آوری اطلاعات بر کارآفرینی سازمانی تأثیر معنی دار و متوسط دارد. فن آوری اطلاعات به عنوان متغیر تعدیل کننده اثر مثبت سرمایه فکری بر کارآفرینی را افزایش دهد.
۲۵	منصوره علیقلی وهمکاران	۱۳۹۰	نقش مدیریت دانش و سرمایه های فکری در کسب مزیت رقابتی	رگرسیون - همبستگی	مدیریت دانش، سرمایه فکری و ابعاد آن تأثیر مثبت و معناداری بر کسب مزیت رقابتی دارند
۲۶	ابودرزنگویی نژاد	۱۳۹۰	طراحی الگوی مفهومی اندازه گیری دارایی دانشی سرمایه - فکری در سطح ملی	تحلیل عاملی معادلات ساختاری	سه نوع سرمایه ساختاری، انسانی و اجتماعی به عنوان مؤلفه های اصلی سرمایه فکری، به طور مثبتی با یکدیگر همبستگی داشته و هم افزایی دو متغیر سرمایه ساختاری و اجتماعی تحت تأثیر متغیر قابلیت های محیطی، بر افزایش دارایی های دانشی سرمایه فکری پایدار ملی - جهت دستیابی به مزیت رقابتی پایدار تأثیرات مثبتی خواهد داشت
۲۷	رضاحسنوی - مجید رمضان	۱۳۸۹	افزایش سرمایه فکری در سازمان: بررسی نقش یادگیری سازمانی	رگرسیون - همبستگی	بین یادگیری سازمانی و سرمایه فکری رابطه مثبت و معنی داری وجود دارد. به عبارت واضح تر، با افزایش میزان یادگیری سازمانی، سرمایه فکری سازمان در ابعاد انسانی، ساختاری و رابطه ای افزایش می یابد.

بحث و نتیجه گیری

امروزه دانش به عنوان مهمترین سرمایه، جایگزین سرمایه های مادی به ویژه در محیط رقابتی و فناوری شده است. سرمایه فکری در مشتریان، فرآیندها، اطلاعات، علامت تجاری، منابع انسانی و سیستم های سازمان متجلی می شود و نقش فرآیندهای در خلق مزیت رقابتی پایدار ایفا می کند. ارئه محصولات و خدمات متفاوت و متمایز با کیفیت، کاهش هزینه ها، خلاقیت و نوآوری و افزایش بهره وری و رقابت پذیری از مزایای وجود منابع انسانی کیفی و دانش مدار است. مهمترین نقش سرمایه فکری تولید و ارائه خدمات دارای ارزش افزوده از طریق مدیریت فعال منابع نامشهود می باشد که تأثیر مثبتی بر عملکرد سازمانی شرکت ها دارد سازمان هایی که بتوانند دارایی های نامشهود را به خوبی تشخیص دهند و آن ها را مدیریت کنند، نسبت به رقبایشان از عملکرد بهتری برخوردار خواهند بود. جهت مدیریت این داراییها لازم است سازمان ها از وضعیت کنونی آن ها مطلع شده و برای رفع نقص و کمبودهای آنان اقدامات لازم را به عمل آورند.

منابع و مراجع

- [۱] اردلان، محمدرضا؛ بهشتی، رقیه (۱۳۹۴)، "بررسی تأثیر سرمایه فرهنگی و سرمایه فکری بر بهره وری نیروی انسانی با نقش میانجی گری مسئولیت پذیری اجتماعی"، مدیریت برآموزش سازمان ها، شماره ۱، بهار و تابستان ۹۴، ص ۷۳-۱۰۲
- [۲] اکبری، پیمان؛ بهارستان، امید؛ رضایی دولت آبادی، حسین (۱۳۹۱)، "تحلیل تأثیر فن آوری اطلاعات و سرمایه فکری بر کارآفرینی سازمانی"، فصلنامه فن آوری اطلاعات و ارتباطات در علوم تربیتی، سال دوم، شماره سوم، بهار ۱۳۹۱ ص ۴۵-۶۴.
- [۳] انواری رستمی، علی اصغر و سراجی، حسن. (۱۳۸۴). "سنجش سرمایه فکری و بررسی رابطه میان سرمایه فکری و ارزش بازار سهام شرکتهای بورس اوراق بهادار"، بررسیهای حسابداری و حسابرسی، شماره ۳۹، بهار ۱
- [۴] بختیاری، تهمینه؛ صفاریان همدانی، سعید؛ عنایتی، ترانه (۱۳۹۷)، "ارائه مدل ساختاری عوامل موثر بر رشد سرمایه فکری در بین اعضا هیئت علمی دانشگاههای علوم پزشکی"، فصلنامه رهیافتی نودمدیریت آموزشی، بهار ۱۹۷، شماره ۳۳، ص ۲۲۵-۲۴۶
- [۵] حجازی، رضوان (۱۳۹۵)، "اهمیت اندازه گیری سرمایه فکری"، فصلنامه پژوهش حسابداری، سال پنجم، شماره ۲۰، بهار ۱۳۹۵
- [۶] حسینی، رضا؛ رمضان، مجید (۱۳۸۹)، "افزایش سرمایه فکری در سازمان: بررسی نقش یادگیری سازمانی"، بهبود مدیریت، سال پنجم، شماره ۱، تابستان ۱۳۹۰.
- [۷] دارابی، رویا (۱۳۹۱)، "تأثیر افشای اجزای سرمایه فکری بر کیفیت گزارشگری مالی"، فصلنامه علمی پژوهشی دانش سرمایه گذاری، سال اول، شماره چهارم، زمستان ۱۳۹۱
- [۸] دستگیر، محسن و همکاران (۱۳۹۳)، "تأثیر سرمایه فکری بر عملکرد مالی شرکت"، پژوهش های حسابداری مالی و حسابرسی، سال ششم، شماره ۲۱، بهار ۱۳۹۳، ص ۱-۳۶
- [۹] دستگیر، محسن؛ محمد، کامران (۱۳۸۸)، "سرمایه فکری گنج تمام نشدنی سازمان"، تدبیر، شماره ۲۱۴، اسفند ۱۳۸۸، ص ۲۸-۳۴
- [۱۰] دیانتی دیلمی، زهرا؛ رمضان، مریم (۱۳۹۲)، "تأثیر سرمایه فکری بر کیفیت اطلاعات مالی شرکت های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران"، فصلنامه علمی پژوهشی دانش مالی تحلیل اوراق بهادار، سال ششم، شماره هجدهم، تابستان ۱۳۹۲.
- [۱۱] رفیعی جزئی، عباس (۲۰۱۴)، "بررسی جامع مدل های اندازه گیری سرمایه فکری"، کنفرانس بین المللی اقتصاد، حسابداری، و علوم اجتماعی
- [۱۲] زنجیردار، مجید و علی، کهن و سلطان زاده، علی اکبر (۱۳۸۷)، "مدیریت اندازه گیری و گزارشی از سرمایه فکری"، نشریه نامه اتاق بازرگانی، ص ۴۸۳، ۱۰-۱۲
- [۱۳] زنگویی نژاد، ابوذر و همکاران (۱۳۹۰)، "طراحی الگوی مفهومی اندازه گیری دارایی دانشی - سرمایه فکری در سطح ملی، چشم انداز مدیریت دولتی - شماره ۶، تابستان ۱۳۹۰، ص ۲۵-۴۱.
- [۱۴] ستایش، محمد حسین؛ فتحعلی، اکرم (۱۳۹۵)، "بررسی رابطه سرمایه فکری و سرمایه مالی در ایجاد ارزش: کنترل چرخه های تجاری"، پژوهشهای کاربردی در گزارشگری مالی، سال پنجم، شماره ۹، پاییز و زمستان ۱۳۹۵، ص ۷-۳۸
- [۱۵] ستایش، محمد حسین؛ کاظم نژاد، مصطفی (۱۳۸۸)، "بررسی تأثیر سرمایه فکری بر عملکرد شرکت های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران"، مجله پیشرفت های حسابداری، دوره اول، شماره علمی - پژوهشی / ISC پاییز ۱۳۸۸، ص ۶۹-۹۴
- [۱۶] شبان، فرشته (۱۳۹۵)، "سرمایه فکری"، کنفرانس بین المللی نخبگان مدیریت، دانشگاه شهید بهشتی، تهران، خردادماه ۱۳۹۵
- [۱۷] صادقی، ام البنین؛ ناظم، فتاح (۱۳۹۴)، "ارائه الگوی ساختاری بهره وری بر اساس سرمایه اجتماعی و سرمایه فکری در آموزش و پرورش"، فصلنامه علمی پژوهشی رهیافتی نودمدیریت آموزشی، سال ششم، شماره ۲، تابستان ۱۳۹۴، پیاپی ۲۲.
- [۱۸] علیقلی، منصوره؛ بازایی، قاسمعلی؛ عسگری ماسوله، سعید (۱۳۹۰)، "نقش مدیریت دانش و سرمایه های فکری در کسب مزیت رقابتی"، فصلنامه مدیریت کسب و کار، شماره ۹، سال دوم، بهار ۱۳۹۳

- [۱۹] فطرس محمدحسن، بیگی تورج، (۱۳۸۸)، "الگوهای اندازه گیری سرمایه فکری با نگاهی به بخش خدمات"، نشریه تدبیر(پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی پرتال جامع علوم انسانی)، شماره ۲۱۸
- [۲۰] فتحی، زینب؛ رحمانی، حلیمه؛ لطفی، رسول (۱۳۹۷) "بررسی تاثیر بحران مالی بر رابطه بین حاکمیت شرکتی و سرمایه فکری در شرکت های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران"، فصلنامه مطالعات مدیریت و حسابداری، دوره ۴، شماره ۳، پاییز ۱۳۹۷، ص ۴۵-۶۰
- [۲۱] قلیچ لی، بهروز؛ میرزایی، فاطمه؛ رحمتی، حسین (۱۳۹۶). چشم انداز مدیریت صنعتی پاییز ۹۶ شماره ۲۷
- [۲۲] قلیچ لی، بهروز، مشبکی، اصغر (۱۳۸۵)، "نقش سرمایه اجتماعی در ایجاد سرمایه فکری در سازمان: مطالعه دوشرکت خودروسازی"، فصلنامه دانش مدیریت، شماره ۷۵، صص ۱۲۵-۱۴۷
- [۲۳] قرشی، داود و همکاران (۱۳۹۷)، "سنجش ارزش گذاری سرمایه فکری و رابطه آن با عملکرد در بازار سرمایه ایران"، فصلنامه علمی پژوهشی دانش سرمایه گذاری، سال هفتم / شماره بیست و ششم، تابستان ۱۳۹۷
- [۲۴] گلدی صدقی، امان، ۱۳۸۶، "بررسی رابطه میان سرمایه های فکری و بازده مالی شرکتها در بورس اوراق بهادار تهران"، پایان نامه، دانشگاه علی آباد کتول، ارشد مدیریت دولتی.
- [۲۵] کدیورنیا، محمد مهدی؛ میلادیان، حسین (۱۳۹۶)، "مزیت رقابتی سرمایه های فکری سازمان"، انتشارات سخنوران، چاپ اول ۱۳۹۶
- [۲۶] مشایخی، بیتا، سیدی، سیدجلال. ج. زرگران یزد، هستی. تابستان (۱۳۹۳) "بررسی عوامل مؤثر بر افشای سرمایه فکری در شرکت های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران"، مجله بررسیهای حسابداری و حسابرسی، دوره ۱۳، شماره ۱، صص ۲۵۱-۲۷۰
- [۲۷] موسوی، سیدعباس و همکاران (۱۳۹۲)، "تأثیر سرمایه فکری بر عملکرد شرکتهای دانش بنیان"، فصلنامه علمی پژوهشی مطالعات مدیریت (بهبود و تحول)، سال بیست و سوم، شماره ۷۰، بهار و تابستان ۱۳۹۲.
- [۲۸] نهمیان، فرشید؛ قلی زاده، حسن؛ باقری، فاطمه (۱۳۹۲)، "سرمایه فکری و روش های اندازه گیری آن"، کنفرانس ملی حسابداری مدیریت ۱۳۹۲.
- [۲۹] نمازی، محمد و شهلا ابراهیمی، ۱۳۸۸، "بررسی تاثیر سرمایه فکری بر عملکرد مالی جاری و آینده شرکتهای پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار"، تحقیقات حسابداری، شماره چهارم، صفحه ۴ الی ۲۵.
- [۳۰] نصیری پور، امیراشکان و همکاران (۱۳۹۲)، "رابطه فرهنگ سازمانی و سرمایه فکری در ستاد معاونت سلامت کمیته امداد امام خمینی (ره)"، ۸۰-۹۰، مجله دانشکده پیراپزشکی دانشگاه علوم پزشکی تهران (پیاورد سلامت) دوره ۷ شماره ۱ فروردین و اردیبهشت ۱۳۹۲.
- [31] Andersen, R. and McLean, R. (2000), "Accounting for the creation of value", Ongoing Research Project Sponsored by the Canadian Institute of Chartered Accountants, Canadian Institute of Chartered Accountants, Toronto, ON, pp. 474-488
- [32] Azam, Muhammad (2015), "Role of human capital and foreign direct investment in promoting economic growth", International Journal of Social Economics, Vol. 42 Iss 2 pp. 98 - 111
- [33] Bontis, N. ,1998,, "Intellectual capital: an exploratory study that develops measures and models", Management Decision, Vol. 36 No. 2, pp.63-76.
- [34] Bontis, N. ,2000,, "Assessing knowledge assets: a review of the models used to measure intellectual capital". Available at: www.business.mcmaster.ca, accessed 22 June 2004,.
- [35] Bogoviz, A. Lobova, S. & Ragulina, J. 2019. The Cost and Value of Human Capital in the Modern Digital Economy. © Springer Nature Switzerland AG 2019 E. G. Popkova (Ed.): ISC 2018, LNNS 57, pp. 1224-1230, 2019.
- [36] Costa, R. V., Fernández, C. F. J., & Dorrego, P. F. (2014). Critical elements for product innovation at Portuguese innovative SMEs: An intellectual capital perspective. Knowledge Management Research and Practice, 12(3), 322-338. doi:10.1057/kmrp.2014.15.
- [37] Dalziel, T., Gentry, R. J. & Bowerman, M. (2011). An Integrated Agency Resource Dependence View of the Influence of Directors' Human and Relational Capital on Firms' R&D Spending. Journal of Management Studies, 48(6): 1217- 1242.

- [38] Daou, A., Karuranga, E., & Su, Z. (2013). Intellectual capital in mexican SMEs from the perspective of the resource-based and dynamic capabilities views, 29(6), 1673–1689.
- [39] Dumay, John (2015), "Using content analysis as a research methodology for investigating intellectual capital disclosure: A critique", *Journal of Intellectual Capital*, Vol. 16 Iss 1 pp.
- [40] Dumay, John (2014), "Reflections on interdisciplinary accounting research: the state of the art of intellectual capital", *Accounting, Auditing & Accountability Journal*, Vol. 27 Iss 8 pp. 1257 - 1264
- [41] Edvinsson L. and Malone M. S. *Intellectual Capital: Realizing Your Company's True Value by Finding its Hidden Brainpower*. New York: Harper Business 1997.
- [42] Sullivan P. (2000), *Value-driven Intellectual Capital: How to convert intangible corporate assets into market value*, Wiley.
- [43] Marr B, Schiuma, G. (2001), *Measuring and managing intellectual capital and knowledge assessing new economy organizations*. In Bourne, M., ed.,
- [44] Hasanen, K., Antti Lönnqvist, A., Laihonen, H. & Cai, Y. (2018). Re-Framing Education Export From the Perspective of Intellectual Capital Transfer. *Journal of Studies in International Education* 1–16 © 2018 European Association for International Education Reprints and permissions. sagepub.com/journalsPermissions.
- [45] Hazlina, H. and Zubaidah, Z. A. (2008), "Relationship between intellectual capital and firms' performance: evidence from public listed companies in Malaysia", *Proceedings of International Accounting Business Conference*, Johor Bahru, Malaysia.
- [46] Hayton, J. C. (2005). The effect of intellectual capital on entrepreneurial orientation in high technology new ventures. *R&D Management*, 35(2), 137–155. <http://doi.org/papers://BA75DBD3-74D3-4A2D-AAAC-910414082C6C/Paper/p12396>.
- [47] Hughes, M. & Morgan, R. (2007). Deconstructing the relationship between entrepreneurial orientation and business performance at the embryonic stage of firm growth. *Industrial Marketing Management*, 36(3): 651-661.
- [48] King Hang Chan (2009), "Impact Of Intellectual Capital On Organizational Performance", *Emerald*, Vol.16, No.1, 2009, pp.4- 21, www.Emeraldinsight.Com/0969-6474.Htm
- [49] Koziol, W. (2018). *The Concept of Measurement and Reporting of Human Capital. The Impact of Globalization on International Finance and Accounting*,
- [50] Martinez-torres M R (2006) *A procedure to design a structural and measurement model of intellectual capital: An exploratory study information & management* vol 43 pp 627-626
- [51] Melloni, Gaia (2015), "Intellectual capital disclosure in integrated reporting: an impression management analysis", *Journal of Intellectual Capital*, Vol. 16 Iss 3 pp. 661 - 680
- [52] Peppard, J. and Rylander, A. (2001), "Using an intellectual capital perspective to design and implement a growth strategy: the case of APion", *European Management Journal*, Vol. 19 No. 5, pp. 510-25.
- [53] Pulic, A. (1997), "The physical and intellectual capital of Austrian banks", available at: <http://irc.mcmaster.ca> (accessed November 29, 2016)
- [54] Pulic, A. (2000). *MVA and VAICTM Analysis of randomly Selected Companies from FTSE 250*. Austrian Intellectual capital Research center, Graz-London.
- [55] Roos, J., Roos, G., Dragonetti, N.C. and Edvinsson, L. (1997), *Intellectual Capital: Navigating in the New Business Landscape*, Macmillan, Houndsmills, Basingtoke. Sanchez, P., Elena, S. and Castrillo, R. (2009), "Intellectual capital dynamics in universities: a reporting model", *Journal of Intellectual Capital*, Vol. 10 No. 2, pp. 307-324

- [56] Rose and Barrons , (2005) The Effect of Disclosing Intellectual Capital(The Core Asset for theThird Millennium Economic entities) on the Internal and ExternalFinacial Statements, Users,2005.
- [57] Rusydan.A.et(2018).The Influence of Intellectual Capital and Corporate Entrepreneurship Towards Small and Medium Enterprises' (SMEs) Sustainable Competitive Advantage:Building a Conceptual Framework.Proceedings of the 2nd Advances in Business Research International Conference.
- [58] Simsek, Z., & Heavey, C. (2011). The mediating role of knowledge-based capital for corporate entrepreneurship effects on performance: A study of small- to medium-sized firmsStrategicEntrepreneurship Journal, 5(1), 81–100. doi:10.1002/sej.108.
- [59] Stewart, T.A. (1997), Intellectual Capital: The New Wealth of Organizations, Doubleday/Currency, New York, NY.
- [60] Subramaniam M.&Youndt M.A.(2005).The influence of intellectual capital on the types of innovative capabilities Academy of management journal 48(3) 450-463.
- [61] Tonial,G.et(2019). Intellectual Capital Managementand Sustainability Activities in BrazilianOrganizations: A Case Study.Intellectual Capital Management as a Driver of Sustainability.
- [62] Vasile, Bogdan(2008) Factors Of The Earning Functions And Their Influence On The Intellectual Capital Of An Organization, Journal of applied Quantitative methods,Vol.3 ,No.4,2008.
- [63] Wang qianyu, (2016),"Intellectual capital disclosure by Chinese and Indian information technology companies: a comparative analysis", Journal of Intellectual Capital, Vol. 17 Iss 3 pp.
- [65] Zhining W. Cai sh. Liangh.h, Wang n & Xiang e.(2018. Intellectual capital and firm performance: the mediating role of innovation speed and quality, The International Journal of Human Resource Management. _ 2018 Informa UK Limited, trading as Taylor & Francis Group